

Rapportage Rondgang Landgoed

Marlot en Reigersbergen

Oktober 2023

Lisa van Steenis
Bureau Graswortel

Inleiding

Bij Dienst Stadsbeheer en de stadsdelen leeft de wens om de participatie te verbreden met een diverse doelgroep maar ook met andere vormen van participatie. Door het organiseren van rondgangen over de diverse landgoederen voor bewoners en het afnemen van een enquêtes, wil de Dienst Stadsbeheer zoveel mogelijk input ophalen om een nieuw beheerplan te schrijven. Eind 2024, begin 2025 zal er een nieuw beheerplan gereed moeten zijn. De afgelopen jaren zijn er een aantal stormen geweest die voor behoorlijk wat schade hebben gezorgd. Daarvoor moet een herstelplan worden opgesteld en daarnaast wil de gemeente graag weten van de bezoekers van het landgoed wat zij belangrijk vinden dat mee genomen moet worden in het nieuwe beheerplan.

Vraagomschrijving

In een gesprek op 13 september jongstleden heeft Michel Romeijn samen met Lisa Oosterdijk en Jasper Beekhoven, Bureau Graswortel gevraagd een offerte uit te brengen voor het bijwonen van de rondgang op de landgoederen Marlot en Reigersbergen en daarvan een verslag te maken. Daarnaast ligt er het verzoek om in samenwerking met Dienst Stadsbeheer een online vragenlijst op te stellen. Via deze enquête wil Dienst Stadsbeheer inzichtelijk krijgen wie de bezoekers zijn van de landgoederen. Wat hun wensen zijn ten aanzien van het onderhoud, het beheer en de toekomst van het gebied.

Aanpak

Op vrijdag 20 oktober vindt de rondgang op Landgoed Marlot Reigersbergen plaats. Bureau Graswortel zal een verslag van de rondgang maken en zoveel mogelijk wensen en opmerkingen van deelnemers noteren. Tijdens de rondgang en na afloop ontvangen de deelnemers een flyer met daarop de QR-code waarmee zij de enquête thuis kunnen invullen. Deze enquêtevragen sluiten zoveel mogelijk aan bij de vragen die gesteld zijn in een groot onderzoek uitgevoerd door Bureau Kanters in opdracht van de gemeente begin 2023.

De flyers worden ook verspreid in de straten die grenzen aan de landgoederen en de link naar de vragenlijst kan ook geplaatst worden op haagsegroen.nl.

Bureau Graswortel verwerkt de resultaten van de enquête in een rapport van waaruit aanbevelingen volgen ten aanzien van punten die meegenomen kunnen worden in het nieuwe beheerplan.

Resultaten van de online vragenlijst

Denk mee over het landgoed Marlot en Reigersbergen!

Komt u graag naar het Landgoed Marlot en Reigersbergen? De Gemeente Den Haag is benieuwd naar wat u vindt van dit prachtige groengebied. Hieronder vindt u de QR code naar de online enquête.

Invullen duurt slechts enkele minuten. Zo werken gemeente en bezoekers samen aan het groengebied van de toekomst! Alvast heel hartelijk dank voor uw medewerking!

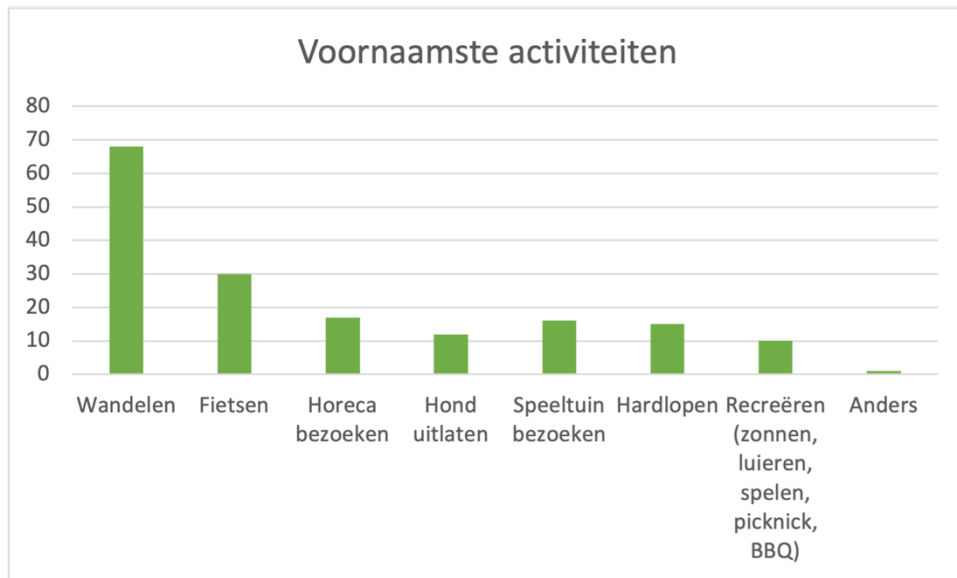

Den Haag

Respondenten

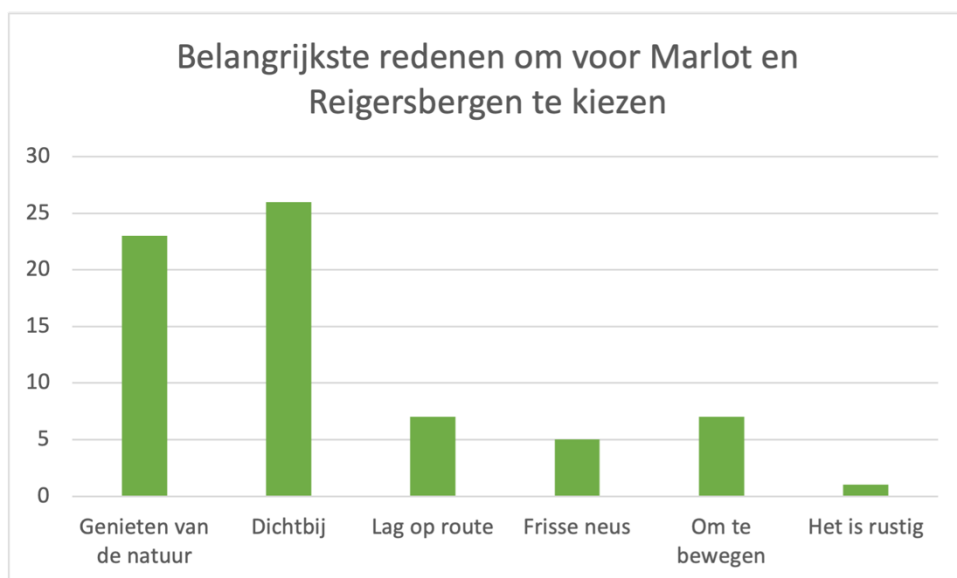
Ondanks het slechte weer waren er zeker 35 deelnemers aan de rondgang. Na afloop is aan hen de enquête verstrekt. Tevens zijn er in de omliggende straten nog eens 470 flyers verspreid. Het aantal respondenten in totaal was 69, een kleine 13,5% procent. Het merendeel van de deelnemers aan de rondgang was van middelbare leeftijd en was lopend naar het landgoed gekomen omdat zij in de buurt van het landgoed wonen. Er was 1 gezin met twee kinderen van ongeveer 9 a 10 jaar. Halverwege haakten zij af omdat het voor de kinderen te saai was. De ouders vonden het wel interessant maar zij hadden een andere verwachting.

Reden om het landgoed te bezoeken

Uit de grafiek is op te maken dat de meerderheid van de respondenten het park voornamelijk gebruikt om te wandelen. Iets minder dan de helft komt er om te fietsen. Een kwart van de respondenten komt in het park om de horeca en/of speeltuin te bezoeken en om hard te lopen. Ongeveer 10% van de respondenten komt in het park om de hond uit te laten en om te recreëren.

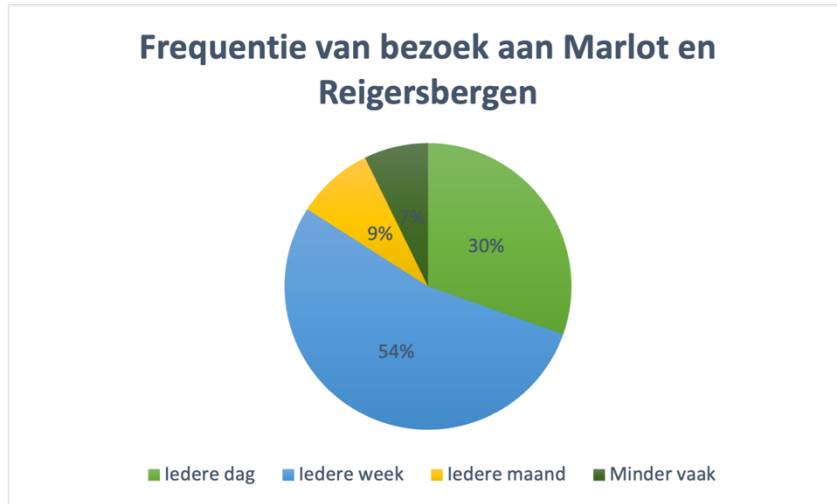
Beleving van het park

Een derde van de respondenten kiest ervoor het landgoed te bezoeken om te genieten van de natuur en een derde omdat het dichtbij is. Een klein aantal kiest voor het landgoed omdat het op de route ligt, om te bewegen en om een frisse neus te halen. Slechts 1 respondent gaf aan het landgoed te bezoeken omdat het rustig is.

Het merendeel van de respondenten komt uit de directe omgeving van het landgoed. Zij vinden het landgoed een heerlijke rustige plek om te vertoeven. Het is een mooi gebied waar je kunt genieten van mooie oude bomen, vliegenzwammen en de wisselingen van de seizoenen. En het is groot genoeg om een flinke wandeling te maken.

Frequentie bezoek en welk dagdeel

Meer dan de helft van de respondenten bezoekt wekelijks het landgoed en een derde dagelijks. Minder dan 10% komt er maandelijks of nog minder vaak. De middag heeft voor meer dan de helft van de bezoekers de voorkeur en een derde deel van de respondenten bezoekt het landgoed in de ochtend. Een heel kleine groep komt er in de avond of heeft de vraag niet ingevuld.

Redenen om het landgoed niet te bezoeken

Op de vraag of er redenen zijn om het landgoed niet te bezoeken gaven 34 respondenten aan geen redenen te hebben om het landgoed niet te bezoeken. 12 Personen hebben de vraag niet ingevuld. 8 Respondenten gaven aan dat slecht weer een reden was om het landgoed niet te bezoeken en 5 dat honden hen weerhield het landgoed te betreden. Bij de keuze 'Anders' gaven 5 personen de volgende redenen aan het landgoed niet te bezoeken; het is saai, minder toegankelijk door de Bezuidenhoutseweg, geen verlichte paden in de avond, jeugdoverlast en achteruitgang van de natuur.

Beoordeling van het landgoed

Aan de respondenten is gevraagd een rapportcijfer te geven aan diverse onderdelen zoals bereikbaarheid, parkeermogelijkheid, het algehele onderhoud, veiligheid en tot slot een rapportcijfer in het algemeen. Hieronder staat een overzicht van de scores:

Toegankelijk voor mindervaliden:	6,9
Parkeergelegenheid:	7,8
Bewegwijzering:	6,6
Netheid:	7,6
Sociale veiligheid:	7,6
Onderhoud voorzieningen:	7,3
Onderhoud paden:	6,9
Onderhoud groen:	7,3
Algemene score:	8,2

Conclusie

De meeste respondenten van de enquête zijn over het algemeen zeer tevreden over het Landgoed Marlot Reigersbergen. Zij ervaren het als een mooi wandel- en natuurgebied. Het landgoed scoort dan ook ruim een 8 over het algemeen. De meeste respondenten wonen in de nabijheid van het landgoed en bezoeken het dan ook frequent.

De laagst scorende onderdelen zijn toegankelijkheid voor mindervaliden, bewegwijzering en onderhoud paden. Maar nog altijd een ruim voldoende.

De groep deelnemers aan de rondgang sprak wel hun zorg uit over de achteruitgang van de natuur. Zij merken een groot verschil op met een vijftal jaar terug wat betreft het aantal vogels, het verdwijnen van de vliegenzwammen en de achteruitgang van de visstand in de sloten. Zij vragen zich af of het bemesten van de weilanden naast het landgoed daaraan niet debet is.

De rondgang bestaande uit het informatieve gedeelte over de historie en het groenbeleid werd zeer positief ervaren. Men gaf aan dat een dergelijke activiteit zeker voor herhaling vatbaar is en dat bekendheid hieraan geven een prioriteit is. Meer dan de helft van de respondenten heeft aangegeven op de hoogte te willen worden gehouden.

Tijdens de rondgang kwamen ook een aantal lastige punten naar voren zoals hondenuitlaatbeleid en het vervangen van bomen. Het aantal honden wat het gebied bezoekt is te groot voor de natuur om zich daarvan te herstellen. Een oplossing daarvoor vinden is een enorme uitdaging.

De beuken op het landgoed hebben enorme last van de klimaatverandering en zullen gedeeltelijk vervangen moeten worden. Vanuit de groep was er geen eenduidig idee hoe dat het beste kan. Eén voor één vervangen of alvast nieuwe planten tussen de oude bomen of de beuken vervangen door eiken.

Aanbevelingen

De relatief grote opkomst bij de rondgang op een dag dat het weer heel slecht was, geeft aan dat er veel betrokkenheid is bij het landgoed van omwonenden. Het merendeel van de groep was van middelbare leeftijd. De waardering voor de opzet van de rondgang is groot. Om die betrokkenheid te waarborgen is het verstandig om minimaal 1 keer per jaar een rondgang te organiseren met een gedeelte over de historie en een gedeelte natuurbeheer en het bezoeken van het Litoraal.

Daarnaast is er de vraag om activiteiten te organiseren die voor kinderen aantrekkelijk zijn. Een rondgang waar meer doe-activiteiten in verwerkt zijn. Op die manier trekt het landgoed ook jonger publiek.

Om bekendheid te geven aan de ontwikkelingen op het landgoed is een goede berichtgeving in de buurt belangrijk. Dit zou bijvoorbeeld een berichtje in de wijkkrant kunnen zijn. Daarnaast is een samenvatting en een kort verslag van de rondgang en het onderzoek op de website gewenst. Dit verslag kan dan ook naar de respondenten van de enquête worden gestuurd.

Meerdere respondenten verzoeken de gemeente om te onderzoeken of het bemesten van de weilanden kan verminderen cq stoppen. Zij zijn van mening dat het bemesten een grote invloed heeft op de staat van de natuur op het landgoed. Het is verstandig om de respondenten over dit onderwerp op de hoogte te houden.

Om de ervaringen van bezoekers te peilen en te kijken of de langetermijnvisie nog overeenkomt met de behoeften van bezoekers is het raadzaam om 1 keer per jaar een korte enquête te houden. Deze kan gestuurd worden naar de huidige respondenten en tevens op de website geplaatst worden.

Tot slot heeft het merendeel van de respondenten aangegeven geïnformeerd te willen worden over de inhoud en het gereedkomen van het beheerplan 2024/2025. Het organiseren van een bijeenkomst is dan wenselijk.

Bijlage

Rondgang landgoed Marlot en Reigersbergen vrijdag 20 oktober.

Aanwezig: Michel Romeijn, Jasper Beekhoven, David Borgman, Korneel Ashman, Martin Lisa van Steenis

Vrijdag 20 oktober was er de rondgang over het landgoed Marlot en Reigersbergen, georganiseerd door beleidsmedewerkers Michel Romeijn en Jasper van Beekhoven van de Groot Groen Gebieden Den Haag. Ondanks het slechte weer was de opkomst groot. Een kleine 35 bewoners verzamelden zich om 10 uur rond de koffiekar op de Bezuidenhoutseweg 452. Na een heerlijk kopje koffie, gaf Michel Romeijn van Groot Groen Gebieden een korte uitleg over de rondgang. De bedoeling is om eind 2024, begin 2025 een nieuw beheerplan gereed te hebben. De afgelopen jaren zijn er een aantal stormen geweest die voor behoorlijk wat schade hebben gezorgd. Daarvoor moet een herstelplan worden opgesteld en daarnaast wil de gemeente graag weten van de bezoekers van het park wat zij belangrijk vinden dat mee genomen moet worden in het nieuwe beheerplan. Al direct werden er vragen gesteld over bebouwing en het hondenuitlaatbeleid. Michel kon een aantal deelnemers aan de rondgang geruststellen wat betreft bebouwing en hondenuitlaat beleid. Er zal zeker geen bebouwing op de landgoederen plaatsvinden omdat het beschermde rijksmonumenten zijn en vooralsnog blijft de hondenuitlaat in het gebied vrij.

De regen trotserend

De Rondgang:

Korneel Ashman van Korneel Ashman erfgoedadvies, een stichting gespecialiseerd in groen erfgoed, nam ons vervolgens mee ons mee naar het landhuis Marlot om te vertellen over de geschiedenis van beide landgoederen en de ontwikkeling van het landschap. David Borgman van Borgman Beheer vertelde aansluitend over de huidige staat van het landgoed en het beoogde beheer.

Landgoed Marlot: Al in de vijftiende eeuw stond op wat nu het landgoed Marlot heet, een boerenhofstede genaamd de 'Blaauwe Camer'. Rond het jaar 1600 bouwt Adriaan van der Velde er een nieuwe herenboerderij. In 1640 gaat het landgoed over in handen van edelman David van Marlot. Vanaf die tijd is de naam Marlot aan het landgoed verbonden. In de achttiende en negentiende eeuw werd het huidige huis verbouwd en vergroot. Na de aankoop in 1917 van het gebouw door de gemeente Den Haag, werd het aangepast voor gebruik als school en het koetshuis verbouwd tot gymzaal. Het gebruik als school eindigt in 1978, waarna het gebouw geruime tijd leegstond. Rond 1988 werd het gebouw gerenoveerd en in gebruik genomen als kantoor. Nabij het huis bevinden zich enkele fruitmuren, waaronder een laat zeventiende-eeuwse slangenmuur, die een beschermde status hebben. Een latere eigenaar van landgoed Marlot, de Rotterdamse politicus Samuel van Hoogstraten, liet waarschijnlijk tussen 1802 en 1828 in de westelijke strook van het goed een park in landschapsstijl aanleggen. Parallel aan de huidige N44 loopt een kanaal door het landgoed, waarlangs een oude beukenlaan loopt. De erfgenamen van de laatste particuliere eigenaar Henri Emile baron van Herzele, verkochten het landgoed in 1917 aan de gemeente Den Haag, die op een deel van het landgoed een villawijk liet aanleggen. In de loop der eeuwen is het landschap behoorlijk veranderd van geometrische vormen naar veel meer een landschapsstijl.

Landgoed Reigersbergen: Het gebied Reigersbergen ligt achter Paleis Huis ten Bosch, naast Landgoed Marlot en tegenover Duindigt. Er is vanaf de vijftiende eeuw een landgoed met een Boerenhofstede bekend onder de naam Reigersbergen. De naam vindt mogelijk zijn oorsprong in het feit dat er een grote reigerkolonie aanwezig was. Landgoed Reigersbergen was oorspronkelijk een boerderij langs de weg naar Leiden. Om de boerderij waren moestuinen met daaromheen lager gelegen weilanden, wat ook op een kaart uit 1712. Hoewel de boerderij dus een agrarische functie had, was Reigersbergen mogelijk reeds als buitenplaats in gebruik. Van een park- of tuinaanleg is in deze periode echter nog geen sprake.

In de eerste helft van de 19de eeuw wordt de boerderij door Joachim Jochems tot landhuis uitgebouwd. Er komen ook diverse bouwwerken binnen de omliggende moestuinen.

Als de Leidsestraatweg wordt verlegd, wordt er een voortuin in landschapsstijl aangelegd. Er worden boomgroepen geplant en langs de weg komt een monumentaal hek te staan. De oorspronkelijke achtertuin wordt in gemengde stijl aangelegd. Dit is een combinatie van geometrische vormen die overgaan in de landschapsstijl. Deze gemengde stijl is voor de omgeving van Den Haag uniek.

In de Tweede Wereldoorlog werd door de Duitsers de Atlantikwall aangelegd waarvoor het landhuis en de bijgebouwen werden gesloopt. Om een vrij schootsveld te creëren moest ook een groot deel van de bomen worden gerooid. Reigersbergen is in 1956 verkocht aan de gemeente Den Haag. De landschappelijke structuur, de beplanting, de boomgroepen en de

weilanden zijn elementen van cultuurhistorische waarde en geven een beeld van de omvang en de kwaliteit van de voormalige buitenplaats. De oude tuinmuren zijn in ere hersteld en nieuwe voetpaden aangelegd.

Vanaf 1980 is het landgoed voor het publiek opengesteld. Ook zijn een sportveld en volkstuinten ingericht. Sinds 1989 staat er op Reigersbergen een particulier huis, genoemd naar het Landgoed, "Reigersbergen".

In 2008 is gestart met de bouw van het Louwman Museum voor automobielen op het deel van landgoed Reigersbergen aan de kant van Marlot.

Vervolg Rondgang: Zoals eerder genoemd zijn beide landgoederen rijksmonumenten en zijn ze beschermd. Aan het ontwerp van het landschap mag in principe niets worden veranderd. Eén deelnemer merkte op dat er toch iets aan de paden was veranderd. David gaf aan dat dit klopte. De paden zijn weer in oorspronkelijke staat teruggebracht.

Oorspronkelijke paden

Ter plekke van de beukenlaan evenwijdig aan de vijver vertelde David dat beuken minder goed bestand zijn tegen de hete droge zomers van de afgelopen jaren. Een aantal was ook al afgestorven wat de veiligheid van bezoekers in gevaar kan brengen. Op zijn vraag wat de voorkeur heeft, bomen verwijderen en nieuwe beuken of andere bomen planten of tussen de oudere bomen alvast nieuwe bomen planten kwam geen eenduidig antwoord. De meningen waren verdeeld. Zouden nieuwe beuken het redden in het veranderende klimaat? Korneel vertelde dat er vroeger meer eikenlanen waren. Dat waren toen statussymbolen en investeringen voor de toekomst. Erfgenamen van de voormalige eigenaren betaalden met eikenhout de successierechten en planten vervolgens weer nieuwe eiken. Als je veel eiken had, wist men dat je rijk was. Eiken zijn sterker en zouden eventueel in de plaats van de beuken geplant kunnen worden.

Het veranderende klimaat maakte het nodige los. Een aantal deelnemers gaf aan dat er de laatste jaren veel veranderingen te zien zijn op het landgoed. Er zijn bijvoorbeeld veel minder vliegenschimmels die normaliter aan de voet van de beuken voorkwamen. Deze vliegenschimmels geven via hun schimmeldraden onder de grond, water door aan de wortels van de boom en de bomen geven voedingsstoffen door aan de paddenstoelen. Ook zijn er veel minder vogelsoorten op het landgoed te vinden dan voorheen en de sloten waar vroeger gevist werd, bevatten veel minder vis. Veel bezoekers maken zich hier zorgen over. Zij vragen zich af of dit niet te maken heeft met het bemesten van de weilanden aansluitend aan het landgoed. Deze zijn dit jaar al drie keer bemest. Vanuit de groep komt dan ook de vraag of de gemeente niet met de betreffende boer(en) in contact kan treden en vragen of er niet of iig minder bemest kan worden.

Rommelige begroeiing

Ook hadden deelnemers vragen over de begroeiing langs de paden. Door sommigen werd dit als rommelig ervaren door de vele brandnetels. Daarop reageerde een andere deelnemer dat brandnetels juist lieveheersbeestjes en vlinders aantrekken. Juist voor de biodiversiteit is het belangrijk dat er veel (on)kruiden groeien. Michel vulde nog aan dat de begroeiing opgebouwd is van een deel lage begroeiing, naar wat hoger struikgewas en dan de bomen. Het struikgewas is prettig voor vogels en kleine dieren om zich te verschuilen en om te broeden. In dit gedeelte van het landgoed laat men de bomen afsterven zonder in te grijpen dmv kap. Hier is een veiligheidsprotocol voor. Bomen die 10 meter van het pad zijn verwijderd laat men afsterven en de resten laat men liggen voor insecten, vogels en kleine dieren.

David noemde ook dat er een afweging gemaakt moet worden welke bomen er geplant moeten worden in verband met ondergroei. Dat kan er alleen zijn als er een open bladerdak is. Er wordt dan ook gekeken welke bomen hiervoor geschikt zijn.

We vervolgden onze weg naar het hondenstrandje. “Ik ga nu een heikel punt noemen”: zei David. Het effect van honden op de natuur. Een weetje dat bij veel mensen onbekend is. De stikstofuitstoot van honden moet niet onderschat worden. Eén van de deelnemers sloot daarbij aan met te vertellen dat er gemiddeld 900 honden per week hier komen maar dat het gebied eigenlijk maar 9 honden aan kan. De urine en uitwerpselen zorgen voor een verstoring in het natuurlijk evenwicht. Daar een oplossing voor vinden is een uitdaging.

Het hondenstrandje

Ondertussen was de groep al aardig natgeregend maar wilde men toch nog graag even langs het Litoraal. Een klein beschermd vogelparadijs. In dit afgesloten gebied wat onder de Haagse Vogelbescherming valt, worden het hele jaar door vogels bijgevoerd. Op deze wijze wil men de vogelstand vergroten. In plaats van dat er van een nest maar 1 a 2 jongen volwassen worden zijn dat er nu 3, 4 of meer. Wat een prachtige plek om de rondgang te eindigen.

Bij terugkomst was er nog de vraag wat er met het beeld van Gerda en het Rendier is gebeurd. Het is weggehaald om gerestaureerd te worden maar dit laat nog even op zich wachten.

Korneel had nog wat luchtfoto's en plattegronden bij zich die boven in het kantoortje van beheer konden worden bekeken en men kon ook nog even bijkomen met een beker warme chocolademelk of koffie. Deelnemers bedankten de rondleiders van harte. Ze waren ondanks het weer blij dat ze deelgenomen hadden aan de rondgang en zo geïnformeerd werden over de historie en de uitleg over het groenbeheer en dat ze hun zorgen en wensen konden uiten. Zeker voor herhaling vatbaar.